

รายวิชา ภาษาไทย

รหัสวิชา ท๒๑๑๐๑

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

เรื่อง สื่อสารได้ใช้ภาษา

ครูผู้สอน

ครูธีรสุด

ฉำทรัพย์

ครูวิชุดา

กลีนจงกล

สื่อสารได้ใช้ภาษา

จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. วิเคราะห์คุณค่าด้านเนื้อหาจากสรุปความรู้เกี่ยวกับ
คุณค่าทางภาษาของสำนวนไทย
๒. อ่านออกเสียงสำนวนไทยได้ถูกต้อง

ชวนคิด พินิจสาร

ร่วมกันรำลึกนึกถึงเหตุการณ์น่าสนใจที่เกิดขึ้น
ในวันนั้นหรือเหตุการณ์ที่ทุกคนมีประสบการณ์
ร่วมกัน จากนั้นช่วยกันเปรียบเทียบเกี่ยวกับสำนวน
ที่ตรงกับเหตุการณ์นั้น

สำนวน

น. ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าว
สืบต่อกันมาช้านานแล้ว
มีความหมายเป็นคติสอนใจ เช่น
รักยาวให้บัน รักสั้นให้ต่อ
น้ำเซียวอย่าขวางเรือ

(ส.; ป. สุภาสิต ว่า ถ้อยคำที่กล่าวดีแล้ว).

พังเพย

น. ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าว
สืบต่อกันมาช้านานแล้ว **โดย**
กล่าวเป็นกลาง ๆ เพื่อให้ตีความ
เข้ากับเรื่อง เช่น กระต่ายตื่นตูม

ลงมือทำ จดจำได้

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ ๔ - ๕ คน
อ่านใบความรู้สำนวนไทย และให้แต่ละกลุ่ม
ร่วมกันสรุปความรู้เกี่ยวกับสำนวนไทยลงในใบงาน
ที่กำหนดให้

ใบความรู้ เรื่อง สำนวนไทย

ใบความรู้ที่ ๓.๑ เรื่อง สำนวนของไทย
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง ชัดเกล้าความคิดด้วยคำคม
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง สำนวนของไทย
รายวิชา ภาษาไทย๑ รหัสวิชา ท๒๑๑๐๑ ภาคเรียนที่ ๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

สำนวนไทย คือถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า **สำนวน** คือถ้อยคำ กลุ่มคำ หรือความที่เรียบเรียงขึ้นในเชิงอุปมาอุปมัยโดยมีนัยแฝงเร้นซ่อนอยู่อย่างลึกซึ้ง แอบคาย เพื่อให้ผู้รับได้ไปตีความ ทำความเข้าใจด้วยตนเองอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งอาจแตกต่างไปความหมายเดิมหรืออาจคล้ายคลึงกับความหมายเดิมก็ได้ สันนิษฐานว่า สำนวนนั้นมีอยู่ในภาษาพูดก่อนที่จะมีภาษาเขียนเกิดขึ้นในสมัยสุโขทัย โดยเมื่อพิจารณาจากข้อความในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงแล้ว ก็พบว่ามีสำนวนไทยปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ เช่น *ไพร่ฟ้าหน้ฟ้าใส* หมายถึงประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข

การแบ่งประเภท

๑. การแบ่งตามมูลเหตุ

๑. หมวดที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น ตื่นแต่ไก่โห่ ปลากระตี่ได้น้ำ แมวไม่อยู่หนูร่าเริง ไก่แม่แม่ปลาซ่อน
๒. หมวดที่เกิดจากการกระทำ เช่น โกลบินเที่ยง สาวไล่ให้กาบิน ซักใบให้เรือเสีย ปิดทองหลังพระ สี่เท้ายังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง
๓. หมวดที่เกิดจากสภาพแวดล้อม เช่น ตีวัวกระทบคราด โกล่เกลือกินต่าง ฆ่าควายอย่าเสียตายพริก
๔. หมวดที่เกิดจากอุบัติเหตุ เช่น ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ
๕. หมวดที่เกิดจากระเบียบแบบแผนประเพณีความเชื่อ เช่น กงเวียนก้นเกวียน คู่แล้วไม่แคล้วกัน ปลุกเรื่อนตามใจผู้อยู่
๖. หมวดที่เกิดจากความประหลาด เช่น หงิมหงิมหยิบขึ้นปลามัน ตักน้ำใส่กะโหลกชะงอกดูเงา คนดูหน้าซื้อผ้าดูเนื้อ ซี้เกียดสันหลังยาว

๒. มีเสียงสัมผัส

๑. คำสัมผัส เช่น คอขาดบาดตาย (ขาด กับ บาด คล้องจองกัน) มั่งมีศรีสุข (มี กับ ศรี คล้องจองกัน) ท่ามาค้าขาย (มา กับ คำ คล้องจองกัน)
๒. ๖-๗ คำสัมผัส เช่น ปากเป็นเอก เลขเป็นโท (เอก กับ เลข คล้องจองกัน) คคนในข้องในกระดุก (ข้อ กับ งอ คล้องจองกัน) แพ้เป็นพระชนะเป็นมาร (พระ กับ ชนะ คล้องจองกัน) ชิงกีร์ช่ากีร์แรง (รา กับ ช่า คล้องจองกัน)
๓. ๘-๙ คำสัมผัส เช่น ไก่จามเพราะชน คนจามเพราะแต่ง รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี ตักน้ำใส่กะโหลกชะงอกดูเงา

ใบความรู้ เรื่อง สำนวนไทย

๓. ไม่มีเสียงสัมผัส

๑. ๒ คำเรียงกัน เช่น กัดฟัน ของร้อน ก่อหวอด
๒. ๓ คำเรียงกัน เช่น ไกลปืนเที่ยง ก้างขวางคอ ดาบสองคม พริกกับเกลือ
๓. ๔ คำเรียงกัน เช่น ไกล่เกลือกินต่าง ผักชีโรยหน้า เข้าด้ายเข้าเข็ม
๔. ๕ คำเรียงกัน เช่น ชักแม่น้ำทั้งห้า ลางเนื้อชอบลางยา ขว้างงูไม่พ้นคอ
๕. ๖-๗ คำเรียงกัน เช่น ยกภูเขาออกจากรอก วันพระไม่มีหนเดียว ตำนาน้ำพริกละลายแม่น้ำ

ด้านคุณค่า

ภาษาพูดหรือภาษาเขียนของคนแต่ละชาติย่อมจะมีอยู่ด้วยกันสองอย่าง คือ พูดตรงไปตรงมาตามภาษาของตนเอง เป็นภาษาพูดที่ต่างคนต่างฟังเข้าใจกันได้ง่าย พูดเป็นชั้นเชิง มีการใช้โวหารและคำคล้องจองในการพูดและการเขียน ทั้งนี้ เพื่อให้ความหมายชัดเจนหรือขยายความออกไปให้กระจ่างขึ้น หรือเพื่อให้เกิดความไพเราะน่าฟัง เป็นภาษาที่เราเรียกว่า "โวหาร" "เล่นลิ้น" หรือ "พูดสำบัดสำนวน" สำนวนเหล่านั้นจะแสดงความหมายอยู่ในตัวประโยคนั้นเอง

สำนวนไทย

คือถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า สำนวน คือถ้อยคำ กลุ่มคำ (มีต่อ)

สำนวนไทย

หรือความที่เรียบเรียงขึ้นในเชิงอุปมาอุปมัยโดยมีนัยแฝงเร้นซ่อนอยู่อย่างลึกซึ้ง แยกกาย เพื่อให้ผู้รับ
ได้ไปตีความ ทำความเข้าใจด้วยตนเองอีกชั้นหนึ่ง
(มีต่อ)

สำนวนไทย

ซึ่งอาจแตกต่างกันไปความหมายเดิมหรืออาจคล้ายคลึงกับ
กับความหมายเดิมก็ได้ สันนิษฐานว่า สำนวนนั้นมีอยู่ใน
ภาษาพูดก่อนที่จะมีภาษาเขียนเกิดขึ้นในสมัยสุโขทัย

สำนวนไทย

โดยเมื่อพิจารณาจากข้อความในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงแล้ว ก็พบว่ามึสำนวนไทยปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ เช่น ไพร์ฟ้าหน้าใส หมายถึง ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข

การแบ่งประเภทของสำนวน

๑. การแบ่งตามมูลเหตุ

๒. มีเสียงสัมผัส

๓. ไม่มีเสียงสัมผัส

๑. การแบ่งตามมูลเหตุ

๑. **หมวดที่เกิดจากธรรมชาติ** เช่น ตื่นแต่ไก่โห่
ปลากระตี่ได้น้ำ แมวไม่อยู่หนุร่าเริง
ไก่แก่แม่ปลาช่อน

๑. การแบ่งตามมูลเหตุ

๒. หมวดที่เกิดจากการกระทำ เช่น โกลป็นเที่ยง
สาวไล่ให้กากิน ชักใบให้เรือเสีย ปิดทองหลังพระ
สี่เท้ายังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง

๑. การแบ่งตามมูลเหตุ

๓. หมวดที่เกิดจากสภาพแวดล้อม เช่น
ตีว้าวกระทบคราด ไก่ล้เกลือกินต่าง
ฆ่าควายอย่าเสียตายพริก

๑. การแบ่งตามมูลเหตุ

๔. **หมวดที่เกิดจากอุบัติเหตุ** เช่น ตกน้ำไม่ไหล
ตกไฟไม่ไหม้ น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ

๑. การแบ่งตามมูลเหตุ

๕. หมวดที่เกิดจากระเบียบแบบแผนประเพณี

ความเชื่อ เช่น กงเกวียนกำเกวียน คู่แล้วไม่แคล้วกัน

ปลุกเรื่อนตามใจผู้อยู่

๑. การแบ่งตามมูลเหตุ

๒. **หมวดที่เกิดจากความประพฤติ** เช่น

หึงมหึงมหยิบขึ้นปลามัน ตักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงา

คบคนดูหน้าซื้อผ้าดูเนื้อ ชี้เกียดสันหลังยาว

๒. มีเสียงสัมผัส

๑. คำสัมผัส เช่น

- คอ**ขาด**บาดตาย (ขาด กับ บาด คล้องจองกัน)
- มั่ง**มีศรี**สุข (มี กับ ศรี คล้องจองกัน)
- ทำ**มา**ค้าขาย (มา กับ ค้า คล้องจองกัน)

๒. มีเสียงสัมผัส

๒. ๖ - ๗ คำสัมผัส เช่น

- ปากเป็น**เอก** เลขเป็น**โท** (เอก กับ เลข คล้องจองกัน)
- คตใน**ข้อ**อในกระ**ดู**ก (ข้อ กับ งอ คล้องจองกัน)
- แพ้เป็น**พระ**ชนะเป็น**มาร** (พระ กับ ชนะ คล้องจองกัน)
- ชิง**กี**รา**ชา**ก็**แร**ง (รา กับ ช่า คล้องจองกัน)

๒. มีเสียงสัมผัส

๓. ๘ - ๙ คำสัมผัส เช่น

- ไก่งามเพราะ**ชน** คนงามเพราะ**แต่ง**
- รักว้าวให้**ผูก** รักลูกให้**ดี**
- ตักน้ำใส่**กะโหลก** ชะ**โง่**ก**ดู**เงา

๓. ไม่มีเสียงสัมผัส

- ๒ คำเรียงกัน เช่น กัดฟัน ของร้อน ก่อหวอด
- ๓ คำเรียงกัน เช่น โกลปีนเที่ยง ก้างขวางคอ
ดาบสองคม พริกกับเกลือ

๓. ไม่มีเสียงสัมผัส

- ๔ คำเรียงกัน เช่น ไกล่เกลือกินต่าง
ผักชีโรยหน้า เข้าด้ายเข้าเข็ม
- ๕ คำเรียงกัน เช่น ชักแม่น้ำทั้งห้า
กลางเนื้อชอบกลางยา ขว้างงูไม่พ้นคอ

๓. ไม่มีเสียงสัมผัส

๖ - ๗ คำเรียงกัน เช่น ยกภูเขาออกจากอก
วันพระไม่มีหนเดียว ตำนาน้ำพริกละลายแม่น้ำ

ด้านคุณค่า

ภาษาพูดหรือภาษาเขียนของชนแต่ละชาติ
ย่อมจะมีอยู่ด้วยกันสองอย่าง คือ พูดตรงไปตรงมา
ตามภาษาของตนเอง เป็นภาษาพูดที่ต่างคน
ต่างฟังเข้าใจกันได้ง่าย

ด้านคุณค่า

พูดเป็นชั้นเชิง มีการใช้โวหารและคำคล้องจอง
ในการพูดและการเขียน ทั้งนี้ เพื่อให้ความหมาย
ชัดเจนหรือขยายความออกไปให้กระจ่างขึ้น

ด้านคุณค่า

หรือเพื่อให้เกิดความไพเราะน่าฟัง เป็นภาษาที่
เราเรียกว่า “โวหาร” “เล่นลิ้น” “หรือ”
“พูดล่ำลည်ลำนวน” ลำนวนเหล่านั้นจะแสดง
ความหมายอยู่ในตัวประโยคนั้นเอง

ลงมือทำ จดจำได้ (๒)

ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มสรุปความรู้เกี่ยวกับ
สำนวนไทยลงในใบงานที่กำหนดให้

ชวนคิดช่วงท้าย

นักเรียนสามารถนำความรู้
เรื่องการใช้สำนวนไปใช้
ในชีวิตประจำวันอย่างไรบ้าง

คำไหนใช้ถูก

ดอกไม้อไฟ

ดอกไม้อรุไฟ

ดอกไม้ไฟ

น. เครื่องเล่นสำหรับจุดให้มีแสง สี เสียง ทำด้วยดินดำเป็นเชื้อ มีหลายแบบ
ใช้ในงานเทศกาลหรืองานศพเป็นต้น.

FireworkfestivalHuahin (25 มิ.ย. 2565) : นายธีรสุด ฉ่ำทรัพย์

แหล่งที่มา : <https://dictionary.orst.go.th/พจนานุกรม>
ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ สืบค้นเมื่อ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๕

บทเรียนครึ่งต่อไป

ปริศนาชวนพิณิจ

ดาวน์โหลดเอกสารได้ที่ www.dltv.ac.th

รายวิชาภาษาไทย
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

